

Agresja w młodszym wieku szkolnym.

Młodszy wiek szkolny przypada na okres między 7 – 11 rokiem życia. Dziecko w tym okresie rozwoju jest ciekawe świata, pragnie jak najwięcej i jak najszybciej poznawać i przyswoić sobie nową wiedzę. Chętnie bierze udział w różnych czynnościach, zabawach oraz spotkaniach. Całkowicie jest pochłonięte aktywnością, zaabsorbowane własnym działaniem. W wielu sytuacjach nie okazuje lęku. Zabawy w młodszym wieku szkolnym przyjmują nowe formy i treść. Podczas, gdy w wieku przedszkolnym dziecko zainteresowane było samym procesem zabawy, o tyle w młodszym wieku szkolnym interesuje je wynik. W okresie tym dzieci uczą się aspektów zachowania na drodze naśladownictwa. Psychologia nazywa tę formę nauki “obserwacyjnym uczeniem się”, czyli modelowaniem. Każde zachowanie osoby znaczącej dla dziecka może być przez niego przyjęte jako własne. Ciekawość świata, hałaśliwość, chęć walki, podporządkowanie się, to tylko niektóre z instynktów i zachowań, które towarzyszą dziecku. W każde zachowanie wplatają się inna emocja. Emocje o charakterze atakującym najczęściej są powodem agresywnego zachowania i powinny być przez pomocy rodziców rozładowywane w sposób akceptowany społecznie.

Dziecko w młodszym wieku szkolnym spotyka się z obowiązkami i zakazami społecznymi, które bywają przyczyną wielu zachowań agresywnych. U małych dzieci agresja ma charakter spontaniczny, często wynikający z ciekawości, u dzieci w młodszym wieku szkolnym przyjmuje ona formę agresji werbalnej i fizycznej, będącej często negatywną formą zwrócenia na siebie uwagi. Zdarza się, że z niezrozumiałych przyczyn dziecko zaczyna zachowywać się wrogo, arogancko, rodzicom okazuje lekceważenie. Taki stan psychiczny budzi niepokój wśród rodziców, którzy nie zawsze wiedzą, jak poradzić sobie z agresją dziecka. R.A. Hinde zwraca uwagę, „iż miłość i opiekuńczość okazane dzieciom we wczesnym dzieciństwie, ukształtują w nich charaktery pozbawione wrogości, a wychowanie twarde, autorytarne wykształci charaktery rywalizujące i agresywne”.

Zdaniem K. Horneya w dzieciństwie mogą się kształtować trzy typy zaburzonych postaw: “ku ludziom”, “przeciw ludziom” i “od ludzi”. Dzieci, „ku ludziom”, nie wykazują agresji, ale skarżą się, narzekają na krzywdy, są niezaradne, zazwyczaj osiągają cel, wywołując współczucie. Najczęściej dzieciom tym stawia się zbyt małe wymagania. Druga postawa „przeciw ludziom” zakłada, że wszyscy wokół są wrogami i należy z nimi walczyć. Jest to typ postawy agresywnej. Dzieci, wykazujące taką postawę, zmierzają do dominacji nad rówieśnikami. Stosując przemoc, chcą uzyskać uznanie i podziw. Dzieci, które charakteryzuje postawa “od ludzi”, zazwyczaj unikają kontaktów społecznych. Chcą być samowystarczalne i niezależne od innych. Taka postawa nie przyczynia się do zwiększenia liczby agresywnych zachowań Obecnie jednak coraz więcej danych wskazuje, że wczesne agresywne wzory zachowań mogą stać się podłożem poważnych zaburzeń, które ujawniają się w późniejszych okresach rozwoju dziecka.

Fizyczne i psychiczne zmęczenie nauką, hałasem, pośpiechem czy chłodem uczuciowym są w głównej mierze przyczyną rozwijania się u dzieci nawykowych reakcji agresywnych. Dzieci uczą się agresji obserwując w jaki sposób zachowania agresywne dorosłych i ich rówieśników z najbliższego otoczenia mogą skutecznie prowadzić do pożądanego celu. Znaczna ilość zachowań agresywnych wywołana jest bowiem działaniem rodziców, nauczycieli i kolegów. Pozostawienie dzieci na długie godziny samym sobie, przebywanie w domu, gdzie odbywają

się awantury, pozbawianie ich właściwej opieki w czasie choroby, to przyczyny szukania akceptacji u osób spoza rodziny czy szkoły. Inną przyczyną agresywnego zachowania dzieci są frustracje wywołane poczuciem krzywdy, emocji, gniewu lub zdenerwowania, spowodowane złośliwymi przewiskami kolegów, przeszkadzaniu im w zabawie czy przykrymi wydarzeniami losowymi. Samotne, upokorzone, opuszczone o niskiej samoocenie zaczynają się buntować

Dzieci w młodszym wieku szkolnym potrzebują uznania społecznego, akceptacji, samodzielności. Przeciążanie ich obowiązkami domowymi i szkolnymi, brak czasu na “wyżycie się” w swobodnych zabawach, powoduje frustrację. Upominanie, krzyczenie na dziecko, porównywanie go z innym dzieckiem lub członkiem rodziny wywołuje bunt i prowadzi do agresji.

Stałe konflikty, brak porozumienia rodziców powodują, iż ich dzieci częściej wykazują skłonności do agresywnych zachowań. Częste kłótnie, awantury, przemoc w rodzinie są przyczyną agresji i alkoholizmu u dzieci. Każdy gniew okazywany przez dorosłych jest dla dziecka silnym bodźcem pobudzającym i w efekcie powodem podwyższenia agresji. Właśnie “we wczesnym dzieciństwie gniew innych ludzi będzie najmocniej oddziaływał na pobudzenia i emocje dziecka, a w konsekwencji – na jego agresję”.

Podczas mojej pracy wychowawczej obserwuję, iż każdego roku w szkole przybywa uczniów, których zachowanie odbiega od oczekiwań i wymagań nauczycieli. To właśnie te dzieci wszelkie konflikty i problemy zazwyczaj rozwiązują wszczynając bójkę, stosując rękoczyńny i siłę fizyczną. Większość pedagogów ma z nimi trudności natury wychowawczej, gdyż uczniowie ci nie potrafią nawiązać prawidłowych relacji z otoczeniem rówieśników i ludzi dorosłych.

Przyczyna agresji tkwi również w funkcjonujących pomiędzy rodzicami a dziećmi wzorach zachowań. Lęk i hamowanie uczuć we wzajemnych stosunkach jest często powodem niezadowolenia. Jeżeli dziecku ogranicza się swobodę działania, udaremnia sen, nie daje jeść, to powoduje to typowe sytuacje frustracyjne. Tak, jak głodny stara się zdobyć pożywienie, śpiący pragnie położyć się do łóżka, a ktoś, komu coś obiecano, oczekuje spełnienia obietnicy, tak brak zaspokojenia tych potrzeb powoduje agresję u dzieci.

Źródłem agresji są więc “wszelkie działania innych osób, które naruszają godność osobistą, stanowią próbę pouczenia, wskazania sposobu zachowania”. Każda próba ingerencji w życie jednostki wywołuje gniew i agresję.

Znając źródło powstawania agresywnego zachowania dzieci, łatwiej jest znaleźć sposób, aby temu zjawisku zapobiec. Przeciwdziałanie szerzeniu się agresji polega bowiem na eliminowaniu jej przyczyn, m.in. na skutecznym wspomaganie ludzi zagubionych, żyjących w biedzie, zabieganych za pieniądzem, wzmacnianiu więzi rodzinnych i ogólnoludzkich, likwidacji źródeł frustracji.

Pierwszą szkołą życia dla dziecka jest rodzina i dlatego to właśnie rodzice powinni zatroszczyć się o to, aby chłód emocjonalny, brak czasu dla dziecka i błędy wychowawcze nie stały się przyczyną agresji ich dzieci, które tę agresję skierują w przyszłości w kierunku rodziców. Tylko konsekwentne postawy ze strony otoczenia, jednolitość wymagań wszystkich członków rodziny, wzajemne podtrzymywanie autorytetu matki i ojca tworzą wokół dziecka prawidłowy klimat, ucząc je szacunku do ustalonych norm życia społecznego,

przygotowując je zarazem do podporządkowania się tym normom w szkole i w przyszłym, dorosłym życiu.

Ludmiła Prusko

Bibliografia:

1. Filipeczuk H.: Rodzice i dzieci w młodszym wieku szkolnym. Nasza Księgarnia, Warszawa 1985.
2. Frączek A., Zumkley H. /red./ Socjalizacja a agresja. Instytut Psychologii PAN, Warszawa 1993.
3. Grochulska J.: Agresja u dzieci. WSiP, Warszawa 1993
4. Kmiecik-Baran K.: Młodzież i przemoc. Narzędzia do rozpoznawania zagrożeń społecznych w szkole. 1992.